

РЕЦЕНЗИЯ

от доц. д-р Антоанета Николова,
катедра „Философски и политически науки“
относно дисертацията на Павел Николов
на тема „Отношението разум – чувства в епохата на Френското
просвещение“
за придобиване на образователната и научна степен „доктор“
по професионално направление – 2.3 Философия
Научна специалност – Социална философия

1. Данни за докторантурата, дисертацията, автореферата и публикациите

Павел Николов е редовен докторант към Философски факултет при ЮЗУ „Неофит Рилски“, Благоевград. Той е получил бакалавърска се степен по философия и магистърската си по Практическа философия отново в ЮЗУ.

Дисертацията е с обем от 197 стандартни машинописни страници и се състои от 3 глави с много добре структурирани подтеми и подподтеми.. Използваната литература включва 106 заглавия, от които 16 на английски език.

Авторефератът е с обем от 29 страници и съответства на дисертационния труд. Авторефератът адекватно представя тезите, съдържанието, основните резултати, изводите и приносните моменти.

Докторантът има 6 публикации по темата и е изпълнил минималните национални изисквания по чл. 26, ал. 2 и 3 на ЗРАСРБ и по чл. 24, ал. 1 на Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

2. Научни приноси

Дисертацията на Павел Николов е посветена на една, като че ли отдалечена от нас епоха, към която обаче дисертантът много умело е подхождал от гледна точка на близки до съвременността проблеми.

Докторантът разглежда епохата на Френското просвещение не просто сама по себе си, а включвайки я в контекста на цялостното развитие на човечеството и проследявайки паралелите на нейния „философски етос“ в различни времеви и пространствени измерения. Павел Николов не се колебае да дебатира с утвърдени представители на социалната философия, като Хоркхаймер, Адорно и Бауман, и честно и без предразсъдъци изследва интересуващата го епоха, като основното, което определя разсъжденията му, са произведенията на анализирания мислители. Смятам, че това боравене с непосредствените текстове, самостоятелното търсене на истината, както и проследяването на връзките между отделните мислители по отношението на изследваната тема, представлява несъмнено достойнство на дисертацията.

Докторантът много ясно представя предмета и обекта на изследването си. Основната цел е формулирана ясно и точно: „да се покаже умерената позиция спрямо разума и чувствата в периода на Френското просвещение от осемнадесети век чрез пряко позоваване на автентични текстове“. Задачите, водещи към постигането на тази цел, също са представени ясно и изчерпателно. Тази яснота на позициите и защитаваните тези е друго достойнство на дисертацията. Рядко срещано при такива трудове е умението на автора ясно и неотклонно да се придържа към водещата нишка на своето изследване и аргументирано да изразява и защитава позицията си.

Дисертацията се базира на три изходни хипотези. Първата е, че в епохата на Френското просвещение е наличен баланс между разума и чувствата и затова теориите, които твърдят, че в тази епоха съществува култ към разума, който отрича чувствата и страстите, са едностранчиви и непълни. Втората е, че в европейската философска история могат да бъдат очертани два дискурса – единият, застъпващ идеята, че разумът трябва да контролира и потиска страстите и чувствата, а другият, фокусиран около опита да намери баланса между разума и чувства. Дискурсът, който настоява на върховенството на разума произлиза още от времето на Платон, а не е модерна теза. Тази идея пронизва историята на философията така, както и алтернативната – че разумът и чувствата трябва да се урівновесяват взаимно.

Затова представеният труд възприема позицията, че „горепосоченият дискурс, фокусиран около баланса на разума и чувствата, намира своята кулминация в епохата на Френското просвещение, но е присъствал в една или друга форма в цялата история на философията“ (с.16). Третата хипотеза е свързана с горните две и настоява, че Френското просвещение няма нищо общо с тоталитарното мислене, както твърдят много изследователи на Просвещението, а обратното – то е хуманизъм, противопоставен на тоталитарния дискурс на всяко едно време (с.17).

На тези ясно изведени хипотези съответства и структурата на дисертацията, която е представена като състояща се не просто от три части, а от три взаимодопълващи се и предполагащи се компонента.

Първият компонент се отнася до философските мотиви, които могат да бъдат определени като предпоставки на Френското просвещение. Вторият компонент включва анализ на френската философия от осемнадесети век въз основа на произведенията на различни представители от периода като Монтескьо, Волтер, Хелвеций, Холбах, Русо, Ламетри и Дидро. Третият компонент представя Френското просвещение като етос, през който се проследява „просветителската парадигма в предходни и бъдещи на него времеви отрязъци“. Тук за мен бе особено интересен анализът на будизма – нестандартен, неочакван, но несъмнено убедителен.

На първия компонент най-общо съответства първа глава. Тя диалогизира с тезите на някои от класическите трудове върху Просвещението – „Диалектика на Просвещението“ на Хоркхаймер и Адорно и „Модерност и холокост“ на Бауман, които изследвания най-общо търсят произхода на нацистките лагери в типа рационалност, наложен от Просвещението – в култа към числото, в инструменталния разум, в овладяването на природата от разсъдък и науката. Докторантът акцентира върху неточността на тези теории в частта, в която се отнасят към Френското просвещение. Развитата от него феноменология на чувствеността използва някои от текстовете на най-известните представители на модерната епоха, за да покаже липса на радикалност и липса на култ към разума, който да е за сметка на чувствата,

страстите и въображението

Втора глава представлява по-обширно изследване на френската философия от осемнадесети век, като се анализират произведенията на различни представители от периода като Монтескьо, Волтер, Хелвеций, Холбах, Русо, Ламетри и Дидро. При това никой философ не е разгледан сам по себе си, а преди всичко от гледна точка на идейната му връзка не само с другите френски философи от разглеждания период, но и в много по-широкия контекст на цялостни влияния и взаимовръзки в развитието на човешката мисъл. Ето защо през призмата на изследваната тема са разгледани и идеи на Хюм, Лок, Монтен, Аквински и Августин, като причината за включването им е обоснована ясно и убедително.

Трета глава предлага анализ върху два философски етоса, както ги определя докторантът. Единият е този, който набляга на равновесието между разума и чувствата, на умереността и толерантността. Другият е радикалният етос, който разделя разума и чувствата, изисква разумът да господства върху чувствата и страстите и в крайна сметка кулминира в социално инженерство. Като възплъщение на първия етос докторантът представя философското мислене на Френското просвещение, издигнато сякаш в образец, през който може да се проследи просветителската парадигма в различни епохи.

3. Заключение

В заключение може да се обобщи, че основната теза на автора, че „Има равновесие между разума и чувствата във Френското просвещение и затова теориите, които твърдят, че в тази епоха съществува култ към разума, който отрича чувствата и страстите, не са докрай точни“ е убедително доказана. Целият текст аргументира тази теза, като посочва умереността във възгледите на посочените мислители и целенасоченото избягване на крайности. Като следващо достойнство на разработката ще посоча и умереността в изразяването на позициите на самия автор, непредубедеността и диалогичността на изложението му, съчетана с ясна аргументираност на тезите.

Друго достойнство на разработката е пълнотата при анализа на произведенията на посочените мислители. Пълнота, която не е самоцелна, а старателно се придържа към поставената тема. Павел Николов не се ограничава единствено до по-строга философските им разработки, а много аргументирано анализира и художествените им произведения, предназначени за по-широка публика. Именно в тях той вижда осъществени идеите, свързани с умереността, и произтичащото от нея желание за практическа приложимост и достъпност на теорията.

Другата основна хипотеза за наличието на два философски етоса в европейската история на идеите също е оригинална и много добре аргументирана. Бих препоръчала на докторанта да развие идеите си в тази посока като задълбочи изследването си върху тези два дискурса с оглед на евентуалното публикуване на дисертационния си труд.

Напълно съм съгласна с посочените приноси моменти.

Дисертацията представя оригинално авторско мислене. Освен че ясно защитава тезите и, тя представя и пътя, довел до тяхното избистряне и преодоляване нагласата, зададена от трудовете на авторитетни учени. Непрестанното уточняване на обхвата и рамките на изследването, съчетано с обосноваването втъкване на тези рамки в контекста на по-голямото цяло на човешката мисъл, умението да се види и открие динамиката в развитието, да се посочи както специфичното, така и универсалното, да се открояват водещи мотиви и взаимовръзки прави дисертацията цялостна и убедителна.

Освен несъмнена ерудиция и способност за философски анализ, Павел Николов показва и отличен стил – ясен, стегнат, точен и съдържателен. Дисертацията освен това напълно се вписва и в параметрите на научната специалност – Социална философия, в чиито рамки е разработена.

Смятам, че дисертацията е цялостна и завършена и по същество нямам забележки към нея.

Поради всичко изброено ще гласувам **положително** на Павел Николов да бъде присъдена научната и образователна степен „доктор“ по

професионално направление – 2.3 Философия, научна специалност –
Социална философия.

26.04. 2025

доц. д-р Антоанета Николова:

REVIEW

By Assoc. Prof. Dr Antoaneta Nikolova, SWU “Neofit Rilski”, Blagoevgrad,

member of the scientific jury

regarding the PhD thesis of **Pavel Nikolov**

**on " The Relationship Between Reason and Emotions in the Era of the
French Enlightenment "**

for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor"

Professional direction – 2.3 Philosophy

Scientific specialty - Social philosophy

1. Data on the doctorate, dissertation, abstract and publications

Pavel Nikolov is a full-time doctoral student at the Faculty of Philosophy at the SWU "Neofit Rilski", Blagoevgrad. He received his bachelor's degree in philosophy and his master's degree in practical philosophy again at SWU “Neophit Rilski”

The dissertation is 197 standard typewritten pages long and consists of 3 chapters with very well-structured sections and subsections. The literature used includes 106 titles, 16 of which are in English.

The abstract is 29 pages long and corresponds to the dissertation work. The abstract adequately presents the theses, content, main results, conclusions and contributions.

The doctoral student has 6 publications on the topic and has fulfilled the minimum national requirements for the acquisition of the educational and scientific degree "doctor".

2. Scientific contributions

Pavel Nikolov's dissertation is dedicated to an era that seems distant from us, but which the doctoral student has very skillfully approached from the perspective of problems close to modern times. He examines the era of the French Enlightenment not simply in itself, but by including it in the context of the overall development of humanity and tracing the parallels of its "philosophical ethos" in different temporal and spatial dimensions. Pavel Nikolov does not hesitate to debate with established representatives of social philosophy, such as Horkheimer, Adorno and Bauman, and honestly and without prejudice explores the era of interest to him, with the main thing that determines his reasoning are the works of the analyzed thinkers. I believe that this handling of direct texts, the independent search for truth, as well as the tracing of the connections between individual thinkers in relation to the researched topic, is an undoubted merit of the dissertation.

The doctoral student presents the subject and object of his research very clearly. The main goal is formulated clearly and precisely: "to show the moderate position towards reason and feelings in the period of the French Enlightenment of the eighteenth century by direct reference to authentic texts". The tasks leading to the achievement of this goal are also presented clearly and comprehensively. This clarity of positions and defended theses is another merit of the dissertation. Rarely encountered in such works is the author's ability to clearly and unwaveringly adhere to the leading thread of his research and to express and defend his position in an argumentative manner.

The dissertation is based on three initial hypotheses. The first is that in the era of the French Enlightenment there was a balance between reason and feelings and therefore the theories that claim that in this era there was a cult of reason that

denied feelings and passions are one-sided and incomplete. The second is that in the history of European philosophy two discourses can be outlined – one advocating the idea that reason should control and suppress passions and feelings, and the other, focused on the attempt to find a balance between reason and feelings. The discourse that insists on the supremacy of reason originates from the time of Plato, and is not a modern thesis. This idea permeates the history of philosophy as well as the alternative one – that reason and feelings should balance each other. Therefore, the presented work adopts the position that “the above-mentioned discourse, focused on the balance of reason and feelings, finds its culmination in the era of the French Enlightenment, but has been present in one form or another throughout the history of philosophy” (p.16). The third hypothesis is related to the above two and insists that the French Enlightenment has nothing to do with totalitarian thinking, as many Enlightenment scholars claim, but on the contrary – it is a humanism opposed to the totalitarian discourse of any time (p.17).

These clearly stated hypotheses are also consistent with the structure of the dissertation, which is presented as consisting not simply of three parts, but of three mutually complementary and presumptive components.

The first component refers to the philosophical motives that can be defined as the prerequisites of the French Enlightenment. The second component includes an analysis of eighteenth-century French philosophy based on the works of various representatives of the period such as Montesquieu, Voltaire, Helvetius, Holbach, Rousseau, La Mettière and Diderot. The third component presents the French Enlightenment as an ethos through which the “Enlightenment paradigm in previous and future time periods is traced”. Here, the analysis of Buddhism was particularly interesting to me – unconventional, unexpected, but undoubtedly convincing.

The first component is generally consistent with the first chapter. It dialogues with the theses of some of the classic works on the Enlightenment – “Dialectic of Enlightenment” by Horkheimer and Adorno and “Modernity and the Holocaust” by Bauman, which studies generally seek the origin of the Nazi camps in the type of rationality imposed by the Enlightenment – in the cult of number, in instrumental reason, in the mastery of nature by reason and science. The doctoral student emphasizes the inaccuracy of these theories in the part in which they relate to the French Enlightenment. The phenomenology of sensuality he developed uses some of the texts of the most famous representatives of the modern era to show a lack of radicalism and a lack of a cult of reason at the expense of feelings, passions and imagination. The second chapter is a more extensive study of French philosophy of the eighteenth century, analyzing the works of various representatives of the period such as Montesquieu, Voltaire, Helvetius, Holbach, Rousseau, La Mettière and Diderot. In this, no philosopher is considered in isolation, but above all from the point of view of his ideological relationship not only with other French philosophers of the period under consideration, but also in the much broader context of overall influences and interconnections in the development of human thought. That is why the

Chapter three offers an analysis of two philosophical ethos, as defined by the doctoral student. First is the one that emphasizes the balance between reason and feelings, the moderation and tolerance. The other is the radical ethos that separates reason and feelings, demands that reason dominate feelings and passions, and ultimately culminates in social engineering. As an embodiment of the first ethos, the doctoral student presents the philosophical thinking of the French Enlightenment, elevated it into a model through which the Enlightenment paradigm can be traced in different eras.

3. Conclusion

The presented PhD thesis is an original, creative and contributing work. It meets the requirements of the Law on the Development of the Academic Staff in the Republic of Bulgaria. Its content reveals a structured philosophical thinking, ability to identify and investigate important problems of our time and, by analysing their roots, to propose original solutions. Therefore, I will vote YES to award Pavel Nikolov a scientific and educational degree "Doctor" in professional direction – 2.3. Philosophy, scientific specialty – Social Philosophy.

26.04.2025

Assoc. Prof. Dr. Antoaneta Nikolova

.